

Utbildningsguide Normkritisk skola, nu!

Rädda Barnens Ungdomsförbund

Att utbilda

För att Rädda Barnens Ungdomsförbund ska bli en starkare barnrättsaktör måste vi veta vad vi snackar om - och det är där du kommer in i bilden. Att kunna utbilda andra är en färdighet en har nytta av hela livet. Att dela kunskap och erfarenheter stärker både dig själv och de du utbildar.

Tro på dig själv

Det viktigaste är att du tror på dig själv. Vi tror på dig, så det finns ingen anledning för dig att inte göra det. Ju mer du utbildar, desto mer kommer du tro på dig själv. Så öva massor! Innan du är en fulländad utbildare kommer du ha gjort bort dig, misslyckats och blivit skrattad åt flera gånger om. Det är ingen fara - vi har alla gått igenom det och det är bara så det är.

Din röst och ditt kroppsspråk

Att tala högt och tydligt är viktigt för att alla ska få ta del av din kunskap. Det är i princip helt omöjligt att prata *för* högt. Så våga öva! Prata högt hemma i ditt rum eller med någon kompis så kommer du märka att nervositeten går över efter en stund. Att gestikulera är också bra - det engagerar de som lyssnar och kan vara ett sätt för dig att känna dig mer trygg som utbildare.

Var förberedd för att kunna vara spontan

När en utbildar är det viktigt att vara väl förberedd. Att du är väl förberedd gör att du själv blir mindre nervös och att du kan svara på fler frågor från gruppen. Läs gärna igenom det här dokumentet många gånger, kolla igenom prezin, googla och läs på. Mest av allt lär du dig av att öva - innan du är en fulländad utbildare kommer du ha gjort bort dig, misslyckats och blivit skrattad åt flera gånger om. Det är ingen fara - det är bara så det går. Med tiden kommer du bli en fullfjädrad expert på ditt ämne. Och när du är förberedd kan du enkelt bli spontan. Om du vet vad som kommer senare under utbildningen vet du vilka sidospår du kan göra och vad du kan prata om och fortfarande hålla dig till ämnet. Du vet vilka frågor som kan komma och vilka svar du kan ge för att presentationen fortfarande ska bli som du har tänkt dig.

NU KÖR VI!

Så här följer du guiden

För varje bild i presentationen (som ligger på <http://korta.nu/normkritik>) finns ett kapitel i den här guiden. Där står vad du behöver (material), vad du kan säga (innehåll), exempel från vardagen (exempel), förslag på vilka interaktiva inslag du kan köra med deltagarna (övningar) och ämnen du kan be gruppen prata om (diskussion). Alla finns inte på alla kapitel, vissa behöver du inget material till och vissa har inget innehåll utan är i princip bara en diskussion.

1. Översikt

Innehåll

Presentera dig själv och berätta ungefär vad föreläsningen kommer innehålla. I din presentation är det viktigaste ditt namn och varför du är engagerade i Rädda Barnens Ungdomsförbund. Säg också ungefär vilken tid din presentation kommer sluta, och ifall ni kommer ta några pauser och när. Det hjälper deltagarna att planera när de ska gå på det där toabesöket eller ta den där koppen kaffe som annars kan störa dig.

Exempel

Här finns inga exempel, förutom att du om du vill kan berätta om något roligt som hände på vägen dit eller som hänt förut när du hållit en utbildning.

Övningar

Lär känna varandra! Om ni kör en namnrunda med ett roligt inslag kommer du känna dig tryggare och de kommer känna sig mer delaktiga. En runda kan vara namn + färg på tandborsten. Ett annat förslag är att säga namn + djur på samma bokstav som namnet + ljud (som låter som djuret) + rörelse (som ser ut som ljudet). Det kan få deltagarna att släppa loss lite - så föregå med gott exempel och ta ifrån tårna.

2. Lite kort om barnkonventionen

Material

Barnkonventionen, t.ex. Rädda Barnens lilla häfte. Helst en per deltagare. Påståenden och rollkort till övningen (se bilaga 2) samt sax.

Innehåll

Barnkonventionen antogs 1989 av FN. Sverige ratificerade (= signerade, lovade att hålla) den år 1990. Barnkonventionen består av 54 artiklar, 4 av dem är "huvudprinciper" Huvudprinciperna är:

- **Artikel 2** slår fast att alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras. Barnkonventionen gäller för alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat den.
- **Artikel 3** anger att det är barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet. Begreppet "barnets bästa" är konventionens grundpelare och har analyserats mer än något annat begrepp i barnkonventionen. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall.
- **Artikel 6** säger att varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas. Artikeln handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.
- **Artikel 12** handlar om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör hen.

Alla länder utan USA och Somalia har ratificerat barnkonventionen. Barnkonventionen gäller för alla som är under 18. I Sverige är barnkonventionen inte lag - vilket innebär att den i praktiken inte tas på allvar.

Som en kan se är det förbjudet att diskriminera enligt artikel 2. I artikel 19 står att barn ska skyddas från fysiskt och psykiskt våld och annan kränkande behandling. Det är här vi ska börja prata om normkritik - normkritik är nämligen ett sätt att uppnå ett samhälle där ingen diskrimineras eller utsätts för kränkande behandling.

Exempel

Både i Sverige och världen bryts barnkonventionen hela tiden. I världen: barn svälter, får inte gå i skolan, utnyttjas i krig, i USA kan 16-åringar bli dömda till dödsstraff. I Sverige utvisar vi asylsökande barn till länder där de kommer bli illa behandlade, vi splittrar familjer genom att utvisa föräldrarna, år 2009 hade 29% av barn i årskurs 4-6 blivit utsatta för kränkande behandling och 13% av barn i Sverige är drabbade av barnfattigdom (= när familjen är fattig och det drabbar barnet).

Övningar

"Ett steg framåt, övning om privilegier", se bilaga 2.

Diskussion

Be deltagarna diskutera fler exempel på när barnkonventionen bryts i Sverige.

3. Vad är en norm?

Innehåll

Börja gärna med diskussion, se nedan. Efter det kan du fästa vikt vid att en norm bestämmer vad som är normalt eller inte. Det brukar många kunna relatera till. T.ex. att det är "okej" att vara homosexuell men ändå rätt "onormalt".

Diskussion

Be deltagarna fundera på vad en norm är. Här kan du få en bra överblick över förkunskaperna i gruppen.

Övningar

Alt 1. Rita en rektangel och en trekant bredvid varandra, så här:

Fråga gruppen: "Vilken är mest lik?"

Gruppen säger, efter en stunds tystnad: "Vaddå lik? Lik vaddå?"

Måla en stor rektangel runt båda figurerna, så här:

Fråga gruppen: "Nu då?"

Gruppen svarar att rektangeln är minst lik.

Förklara att figurerna är två människor och att den yttersta rektangeln är normen.

Alt 2. Be någon komma upp och låtsas stå i kö för att betala mat i mataffären.

Säg att du ska ställa dig bakom den här personen i kön.

Ställ dig typ fem meter bakom personen. Låtsas håll i din matkorg eller ha en tygpåse. Humma lite grand. Efter en stund kommer gruppen börja stirra konstigt eller säga till. Du frågar: "Vaddå, vad är det?" De svarar: "Du står för långt bort!"

Du säger: "Jaha!" och går framåt och ställer dig jättejättenära personen i kön. Alla skrattar och du frågar igen: "Vad är det?" De svarar: "Du står för nära!" och då kan du förklara att det här var en norm som du nu bröt mot.

Alt 3. Skaka hand med någon jättelänge. Alla kommer märka att du skakar i all evighet. Förklara att du bröt mot en norm och att det kändes lite obehagligt för den som du skakade handen så länge med.

4. Vad är en norm? - Förklaringen

Material

Whiteboard/stort blädderblock och pennor till rita staplar-övningen.

Innehåll

En norm är en osynlig regel. Den bestämmer hur en får se, hur en får klä sig, vad en får säga, hur en går bete sig, allt möjligt. Grejen med normer är att de inte märks förrän någon bryter mot den. Ingen märker av att det finns en heteronorm förrän någon "kommer ut" med att hen är homo eller bi. När någon bryter mot en norm sker det ofta olika typer av "bestraffningar" som kan vara allt från sneda blickar

eller kommentarer till ryktesspridning eller bli utsatt för fysiskt våld. Vilka reaktioner möts vi t ex av när vi hälsar utan att ta i hand (sneda blickar eller kommentarer), blir kär i en person av samma kön och behöver "komma ut" eller har klänning som kille i skolan (allt från elaka kommentarer och ryktesspridning till fysiskt våld)?

Framför allt är det problematiskt med normerna som styr de saker som står som diskrimineringsgrunder - för då är de leder till konsekvenser som faktiskt är OLAGLIGA. Men det finns fler normer som är dåliga även om de inte står som diskrimineringsgrunder. En del av dem står som diskrimineringsgrunder i barnkonventionen; t.ex. ekonomisk ställning. Normen är att alla ska kunna betala 200 kr till en skidresa med klassen, men det kan inte alla.

Det finns också bra normer. T.ex. normen om att inte slå barn. Den finns dock inte i alla länder. Den är också ett exempel på när en lag fungerat normbildande; alltså först kom lagen, och sen tyckte folk den var bra, och sedan började det bli normen också, alltså genomsyra allas tänk.

Normer skapar maktordningar. Maktordningar fördelar makt orättvist mellan två motsats-grupper. T.ex. vita-svarta, där vita har mer makt, eller män-kvinnor där män har mer makt. Makt kan vara pengar, politiskmakt eller bara lyxen att få känna sig "normal" och aldrig behöva tänka på sitt kön, sin hudfärg eller sin sexuella läggning. Normkritik innebär inte att vi kritiserar alla normer, utan vi kritiserar de normer som är kopplade till maktordningar och som alltså fördelar makt och privilegier olika i samhället.

Exempel

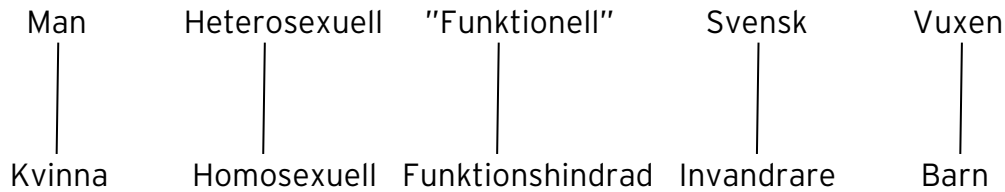
Ge exempel på normer i samhället. Vissa står här i exemplet ovanför. Andra är t.ex. "hudfärgade" plåster som alltid är ljusa, att homosexualitet tas upp som något "avvikande" i sexualundervisningen eller "dam"-fotboll.

Övning

Alt.1 "Rita staplar"

Åskådliggör maktordningarna genom att rita staplar på tavlan med de olika maktordningarna: man-kvinna, hetero-homo, funktionell-funktionsnedsatt, svensk- invandrare, barn-vuxen osv.

Låt sedan deltagarna diskutera: vilken del av motsatsparen/staplarna ovan är överordnade i samhället?

I feministisk teori pratas det om att män/manlighet är överordnat kvinnor/kvinnlighet, i queerteori att heterosexualitet är överordnat homosexualitet eller ses som mer normalt, i crip theory pratas det om att det finns en funktionsnorm i samhället som bestämmer vad som är funktionellt och vem som är funktionsnedsatt, inom anti-rasistisk teori menas det att de som kategoriseras som svenskar har en massa fördelar framför de som kategoriseras som invandrare och så vidare.

Alt.2 "Hitta saker vi har gemensamt"

Övningen går till på följande sätt: be deltagarna att vända sig mot den personen som sitter närmast och diskutera två och två och försök hitta två till tre saker de har gemensamt. Kan vara vad som helst - egenskap, intresse, utseende, identitet etc. Diskutera sedan i helgrupp vad personerna hade gemensamt? Den här övningen handlar om att deltagarna gemensamt kategoriserar sig själva & varandra. Det kan säga en del om vilka kategorier som är viktiga i samhället - och de hänger ofta ihop med normer som i sin tur är kopplade till makt! Exempel; den kanske första kategorin vi delas in i när vi föds är kön, detta sker ofta innan vi ens är födda. Folk vill veta för att de ska kunna köpa "rätt" kläder eller leksaker. Detta kan vara en bra övergång till nästa ämne.

5. TJEJ - KILLE

Material

Whiteboard bakom prezin, whiteboard-pennor

Innehåll

Nu ska ni prata om normer kring kön. Det är en av de vanligaste normerna för folk att relatera till, eftersom många är vana vid att reflektera kring kön, även de som befinner sig "inom normen". Börja med att fråga hur en typisk tjej anses vara. Hur är hon som person? Vad gör hon på fritiden? Hur är hon i skolan? Vad gör hon hemma? Hur klär hon sig? M.m. Skriv upp allt som gruppen kommer på, på whiteboarden under TJEJ. Gå över till KILLE och gör samma sak. Tryck sedan prezin framåt ett steg så att TJEJ och KILLE "byter plats".

Exempel

Du kommer få många bra exempel på normbrytande när du "byter plats" på TJEJ och KILLE-rubrikerna.

Diskussion

Låt gruppen reflektera kring könsnormerna och varför tjejer inte kan vara som killar och tvärtom och låt dem gärna diskutera vilka andra konsekvenser indelandet av människor i könskategorier och andra kategorier kan få?

Förklara att normkritik inte handlar om att alla tjejer ska bete sig som killar och killar som tjejer, eller att alla ska vara likadana, utan att alla ska få möjlighet att vara precis som de vill. Detta kan du illustrera genom att måla en linje där ena sidan är TJEJ och andra sidan är KILLE. I mitten möts dem. Förklara att normkritik handlar om att låta alla vara var de vill på den här skalan, istället för bara på ena sidan. Det handlar alltså inte om att alla ska vara i mitten på skalan, eller att tjej och kille ska byta plats på skalan.

6. Mobbning och diskriminering

Material

Tillgång till högtalare och internet om du vill visa filmklippet från UMO.

Innehåll

Mobbning är en typ av inofficiellt begrepp för kränkande behandling. Det kan förekomma oavsett diskrimineringsgrund, samt vara både psykosocial (psykisk/social, t.ex. glåpord eller utfrysning) och/eller fysisk (slag, sparkar, annat fysiskt våld). Trakasserier är ett annat vanligt begrepp i sammanhanget; det innebär en kränkning som är kopplad till en diskrimineringsgrund.

Diskriminering är att bli annorlunda behandlad (särbehandlad eller sämre behandlad) än andra på grund av någon av diskrimineringsgrunderna.

Diskrimineringsgrunderna i den svenska diskrimineringslagen är *kön, könsidentitet, sexualitet, etnicitet, ålder, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning*.

Inom varje diskrimineringsgrund finns något som är innanför normen och något som är utanför. Oftast blir man inte diskriminerad för sin hudfärg om man är vit, sitt kön om man är kille, eller sin funktionalitet om man inte har en funktionsnedsättning. Men det är olika från diskrimineringsgrund till diskrimineringsgrund och diskriminering förekommer åt alla håll, men allra mest mot dem som bryter mot normen.

Exempel

Blir någon t.ex. mobbad för att den är heterosexuell? Nej, antagligen inte, för heterosexualitet är ju normen.

Om ni har möjlighet att visa en kort film, titta då gärna på någon av UMO:s filmer t ex "heterosexuellas rätt i samhället" som du hittar på följande länk:

<http://www.umo.se/Vald--krankningar/Du-har-ratt-att-behandlas-rattvist-3/Heterosexuellas-ratt-i-samhallet/>

Diskussion

Be gruppen själva komma på exempel på vad som är mobbning, vad som kan vara en kränkande behandling och på vilket sätt dessa hänger ihop med att diskrimineringsgrunderna.

Upprepa gärna att RBUF tror att normkritik är en viktig del av lösningen på dessa problem, särskilt i skolan.

Tryck sedan prezin ett steg framåt till rubriken "Härskatekniker". Berätta att de som befinner sig innanför normer ofta använder sig av olika typer av härskartekniker för att behålla sin position gentemot de som är utanför normen. Det handlar alltså om en form av manipulation, som gör att de som inte är en del av normen inte får möjlighet att bli accepterade och inkluderade i gruppen.

7. Diskrimineringsgrunderna enligt barnkonventionen

Material

Någon version av barnkonventionen, så att de själva kan se artikel 2.

Innehåll

Artikel 2 förbjuder diskriminering. Den slår fast att alla barn har lika värde och samma rättigheter. Men barnkonventionen går längre än svensk diskrimineringslagstiftning. Den är speciell på flera områden.

Dels så erkänner den att barn kan bli diskriminerade på grund av vilka deras föräldrar är. Alltså, ett barn kanske inte tillhör en viss religion eller en viss politisk åsikt, men blir diskriminerad på grund av att föräldrarna gör det. Därför förbjuds diskriminering enligt barnkonventionen både mot barn på grund av dess hudfärg, kön, etc, men också på grund av barnets föräldrar.

Dessutom innehåller barnkonventionens diskrimineringsgrunder inte ålder. Det tycker vi är dåligt! Men den innehåller också t.ex. politiska åsikter, vilket är mycket relevant ute i världen i många fall. Dessutom innehåller den "egendom" med vilket det menas ekonomisk ställning. Det är bra tycker vi! Barn ska inte bli diskriminerade för att deras föräldrar är fattiga, och t.ex. inte kan betala skolgång. Anledningen till att det står ras är för att det kommer från engelskans "race", där man fortfarande säger "ras" för att beskriva etnisk och kulturell tillhörighet.

Exempel

I många delar av världen kostar det pengar att gå i skolan. Det skulle egentligen inte vara något problem enligt den svenska diskrimineringslagstiftningen, men enligt barnkonventionen skulle det inte vara okej! Dels finns det faktiskt en egen artikel om detta, men det är också inte okej på grund av att det diskriminerar ett barn på grund av dess föräldrars ekonomiska ställning. I Sverige är detta anledningen till att vi och Rädda Barnen jobbar emot barnfattigdomen. Att ha en skolutflykt som kostar pengar och som vissa har råd med, men inte alla, är faktiskt en typ av diskriminering.

Diskussion

Vad är bra eller dåligt med diskriminering på grund av ekonomisk ställning? (Här finns givetvis inget rätt svar, och det är viktigt att du som leder diskussionen bara lägger dig i för att balansera, inte ta ställning. Du kan avsluta med att påpeka att det i alla fall är väldigt bra att barn inte kan bli diskriminerade på grund av hur mycket pengar deras föräldrar har - det kan de ju nämligen inte påverka själva alls)

8. Skolans ansvar

Material

Projektor eller tavla med pennor där du kan visa/skriva upp citatet till diskussionen.

Innehåll

Den övergripande lagen som styr vad som är skolans speciella ansvar är Skollagen. Där slås det fast att skolan måste arbeta mot diskriminering: *"Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling."*(Utformningen av utbildningen 5 § i skollagen).

Det finns också ett särskilt kapitel i skollagen om hur skolan måste arbeta mot kränkande behandling: "Kapitel 6, Åtgärder mot kränkande behandling". Det slås även fast att det är förbjudet för huvudman/personal att kränka barn/elever samt att det sker ett målinriktat arbete med aktiva åtgärder mot kränkande behandling. t ex ska det varje år på skolan upprättas en plan mot kränkande behandling. Det är inte bara skollagen som styr vad skolorna får syssla med, utan viktiga styrdokument är också läroplanerna som tar upp mer detaljerat vilka normer,

värden, och kunskaper som skolan ska förmedla och hur. Det slås också fast i läroplanen att elever har rätt att delta i utformningen av undervisningen, det ska alltså också finnas utrymme för eleverna att komma med normkritiska perspektiv och förslag.

Diskussion

I läroplanerna finns det stöd för normkritisk pedagogik men också avsnitt som kan vara lite mer problematiska ur ett normkritiskt perspektiv. Läs upp och skriv ner följande citat och diskutera sedan frågorna nedan.

I skolans läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11) skriver man t ex i Kapitel 1 "Skolans värdegrund och uppdrag":

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell. (Lgr11,s.4).

Låt sedan deltagarna diskutera: Vad är positivt med formuleringen? Vad kan vara mer problematiskt ur ett normkritiskt perspektiv? Är tolerans samma sak som normkritik? Vem brukar få tolerera vem i samhället? Går formuleringen om kristen tradition och västerländsk humanism ihop med att undervisningen ska vara icke-konfessionell, eller finns det en viss religiös/etnisk norm där?

Övning - "Jag tolererar dig"

Den här övningen syftar till att problematisera tolerans eller toleranspedagogik, som ju får stöd i läroplanen när de skriver att individen ska fostras till just tolerans.

I den här övningen behöver gruppen stå upp och ha lite utrymme att gå runt på. Det går alltså till så att gruppen ska gå runt i rummet och försöka få ögonkontakt med någon. När ni får det ska ni notera något hos den personen och säga det högt, t ex: du har brunt hår eller du har en blå tröja. Efter en stund kan du ge gruppen följande instruktion: nu ska ni fortsätta att lägga märke till olika saker ni ser hos den ni möter - men ni ska också lägga till "det är helt okej för mig" - t ex jag ser att du har mössa, det är heelt ok för mig att du har mössa på dig.

När gruppen gjort detta ett tag kan du uppmana dem att lägga till en sak till: ni ska nu också säga att det är helt ok eftersom fler personer i din "grupp" har det, t ex du har mössa och det är helt ok för mig, det är ju många ungdomar som har det. OCH, nu får bara den som hinner börja prata först lägga märke till och tolerera den andra personens utseende!

Diskutera sedan: hur kändes det här? Obekvämt? Den här övningen handlar om att det är väldigt obekvämt att bli tolererad. I samhället är det ju oftast vissa grupper

som måste bli tolererade av andra - t ex vem är det man brukar diskutera ska få gifta sig eller adoptera? Vem är det som ska ge dessa deras rättigheter? *Tolerans kan vara välmenande men utgår från att vissa är norm och får tolerera andra!*

9. Vad vill vi då?

Innehåll

Som gruppen kanske förstår vid det här laget så ser vi normkritik som ett sätt att uppnå en skola utan mobbning och diskriminering. Därför tycker vi det är superviktigt att just skolan tar det ansvaret. Vi vill ha utbildning i normkritisk pedagogik för lärare, för att det trots allt är de som har ansvaret för utbildningen i klassrummet. Det innebär inte att lärarna blir experter som ska "lära ut" normkritik, utan snarare att de tillsammans med eleverna i all undervisning bör synliggöra och diskutera normer som finns i t.ex. läromedel, klassrum och samhälle. Dessutom, särskilt för yngre barn, så har lärare en uppgift i att alla ska trivas i skolan. Idag finns sådana kurser på lärarutbildningen, men de är inte obligatoriska.

Skolböckerna behöver också vara normkritiska - just nu befäster de bara en massa normer som finns i samhället. T.ex. att föräldrar alltid omnämns som mamma och pappa, att de allra flesta är vita, att tjejerna har tjejkärlar etc. Inom en del områden, t.ex. angående etnicitet, börjar dock skolböcker faktiskt bli bättre. Många skolböcker använder idag inte bara supersvenska namn, som Lisa eller Kalle, eftersom ju alla som går i skolan inte heter så utan även Ahmed eller Ensieh. Men det finns mycket mer att göra!

Sist men inte minst kräver vi att skolan arbetar *aktivt* med de här sakerna. Kommunen måste ligga på sina skolor, rektorn måste ta ansvar, det måste göras tid till frågor om normer och normkritik på schemat.

Bilaga 1, Fördjupning.

Övningen under kapitel "3. Vad är en norm?" och "5. TJEJ-KILLE"

Övningen under kapitel 3 om vad en norm är kan väcka en del frågor och/eller teoretiska (feministiska) diskussioner, eftersom den pedagogiska poängen i övningen ju är att visa att människor är olika (precis som en triangel och en fyrkant är olika). Låt oss säga att figurerna är metaforer för kön/genusnormer. Då representerar triangeln kvinnor och fyrkanten män. Det som är bra med att man ritar en rektangel utanför figurerna är att det synliggörs att det finns en manlig norm. Det som är mindre bra är att vi befäster synen på män och kvinnor som olika. Vi reproducerar då något som man inom feministisk teori brukar prata som en essentialistisk syn på kön, dvs. synen på könen som medfött olika vilket många feminister länge kämpat emot.

Med en sådan analys, dvs. att olikheter mellan olika kön, etniska grupper eller barn och vuxna ses som medfödda eller oföränderliga hamnar man lätt i argument som legitimerar de orättvisor som existerar mellan dessa grupper. De är ju olika - då behöver de ju inte samma rättigheter. Kvinnor behöver ju t ex inte ha samma lön eller andra rättigheter i arbetslivet som män, de är ju gjorda för att ta hand om barn.

RBUF har istället en mer socialkonstruktivistisk syn på människor och de olikheter som finns mellan dem. Denna syn innebär att vi tror att det är saker som uppfostran genom/i olika normer som formar och begränsar människor. Poängen med normkritik är att luckra upp dessa normer så att vi inte delar in människor i fasta kategorier som sedan får olika mycket makt, t ex män-kvinnor, barn-vuxna osv. Då får alla människor tillgång till alla delar av livet (t ex inte bara det som ses som manligt om du är kille eller det som ses som kvinnligt om du är tjej). Om dessa kategorier blir mindre viktiga faller ju också maktskillnaden som råder mellan kategorierna. Det betyder inte att vi måste sluta göra saker som idag ses som "killiga" eller "tjejiga" - poängen är istället att vi slutar kalla saker för tjejiga och killiga och slutar värdera det ena eller det andra som mer normalt eller mer värt. Om vi t ex inte anser att det är viktigt att skilja mellan killar och tjejer så blir det ju orimligt att betala högre lön till killar. Kön blir inte längre betydelsefullt för lönesättningen. Om vi inte anser att det är viktigt att skilja mellan hetero- och homosexuella och om vi inte utgår från att det heterosexuella är det mest "normala" så kommer ju inte heller homosexuella behöva "komma ut" och riskera trakasserier eller diskriminering.

Samma diskussion kan komma upp då du ritar tjej-kille-skalan under kapitel 5, eftersom vi ju då säger att poängen med normkritik inte är att tjej och kille ska byta plats på skalan eller att alla ska hamna i mitten. Då kan du om du vill återigen poängtera att syftet med normkritik är att alla människor ska få tillgång till sitt fulla mänskliga potential, inte bara halva, samt att de maktskillnader och orättvisor som skapas av diskriminering inte är okej eftersom de bryter mot artikel 2 i barnkonventionen som ju slår fast att alla har samma rättigheter oavsett exempelvis kön, hudfärg eller ekonomisk ställning.

Bilaga 2. "Ett steg fram - övning om privilegier"

Övningen är hämtad från Ellen/allans handledning för projektledare

Poängen med den här övningen är att visa hur vissa personer eller grupper har vissa privilegier och hur dessa är kopplade till de rättigheter som uttrycks i barnkonventionen. Påstående 5 kan t ex kopplas till barnkonventionens artikel 12 om rätten till inflytande, och påstående 7, 8, 13, 14, 18, 21-23 till artikel 2 om icke-diskriminering och så vidare. Välj de påståenden som du tycker kan kopplas till barnkonventionens olika artiklar.

Övningen går till på följande sätt:

Klipp ut och dela ut rollkortet till alla deltagare. Rollkortet hittar här nedan. Be deltagarna att läsa sina rollkort utan att berätta vad som står på det. Nu ska de under tystnad tänka sig in i personen de blivit tilldelade. Ibland kan det vara svårt att föreställa sig hur deras rollers liv ser ut så poängtera att de får använda sin fantasi av hur de tror att rollens liv ser ut.

Be deltagarna att under tystnad ställa sig längs ena väggen i rummet. Förklara att du ska läsa upp ett antal påståenden (se nedan). Varje gång som deltagarna håller med, utifrån sitt rollkort, ska de ta ett steg framåt, ett steg är cirka 30 centimeter. Pausa en stund mellan varje påstående innan ni läser nästa. När alla påståenden är lästa ska de vända sig om och se vad de andra i rummet har hamnat. Om ni märker att ni inte kommer att hinna läsa upp alla påståenden innan någon nått andra väggen väljer ni ut de som passar gruppen bäst.

När alla påståenden är klara ber du dem att titta sig om för att se var de andra hamnade i rummet.

Be sedan deltagarna berätta om sina rollkort och diskutera sedan:

- Vilka tog flest steg, hade störst handlingsutrymme eller flest rättigheter? Vad berodde det på?
- På vilket sätt kan vi jämföra denna övning med verkliga livet?
- Hur många hade rollkort där kön, ålder, sexuell läggning eller etnicitet inte var utskrivet? Vad tolkade ni in i rollen?
- Många av rollkortet innehåller väldigt lite information om personens identitet. När personens etnicitet, sexuell läggning, kön, ålder eller funktionsförmåga inte är utskriven förutsätter vi ofta att personen är vit, heterosexuell, man, medelålders, utan funktionsnedsättning. Varför gör vi detta ?

Påståenden:

1. Du har aldrig haft några ekonomiska svårigheter.
2. Du har internet hemma.
3. Du har ett eget rum eller en egen lägenhet.
4. Du känner att din kultur och ditt språk respekteras i samhället du lever i.

5. Du känner att människor tar dina åsikter på allvar.
6. Du är inte rädd för att stoppas av polisen.
7. Du har aldrig känt dig diskriminerad på grund av ditt ursprung.
8. Du kan köpa "hudfärgade" plåsterlappar som faktiskt liknar din hudfärg.
9. Du vet vart du ska vända dig om du behöver hjälp eller råd.
10. Du kan besöka läkare om du behöver sjukvård.
11. Du och din familj kan åka utomlands på semester minst en gång om året.
12. Du kan studera till vad du vill.
13. Dina högtider har en ledig dag eller röd dag i almanackan.
14. Du kan bli tillsammans vem som helst eller gifta dig med den du älskar.
15. Du är inte rädd för att gå hem själv på kvällen.
16. Du är inte orolig inför framtiden.
17. Ingen har förklarat ditt humör med att du har mens.
18. Du har aldrig känt dig diskriminerad på grund av ditt kön.
19. Du har inte ont om pengar i slutet av månaden.
20. Din jobbsökan har aldrig blivit bortsorterad på grund av att du har ett konstigt efternamn.
21. Du har aldrig blivit kallad något nedsättande på grund av din sexuella läggning eller ditt könsuttryck.
22. Ingen har frågat dig var i världen du kommer ifrån, egentligen.
23. Du kommer in i en byggnad utan problem, även om det är ett par trappsteg upp till dörren.
24. Din röst hörs ofta i klassrummet.
25. Om du var på besök i riksdagen skulle folk ta dig för en riksdagsledamot.
26. Du kan hitta offentlig information på mitt förstaspråk.

Rollkort:

Du är bisexuell, född i Sverige av politiskt engagerade argentinska föräldrar.

Du är synskadad och engagerad i ett politiskt ungdomsförbund.

Du bor ensam tillsammans med din arbetslösa mamma.

Du är barn till vd:n för ett stort företag och studerar ekonomi på universitetet.

Du är en homosexuell sjuttonåring som är ordförande i skolans elevråd.

Du är barn till en invandrad kines som driver en framgångsrik snabbmatskedja.

Du är fjorton år och vet redan nu att du inte kommer att komma in på den gymnasieutbildning du vill.

Du är muslim och bor med dina starkt troende föräldrar.

Du pluggar till jurist på universitetet.

Du är född i en killkropp men har sedan lågstadiet känt att du egentligen är en tjej.

Du är barn till en amerikans ambassadör och bor i Sverige.

Du är en femtonårig flykting som bor i en mellanstor stad i Sverige.

Du är en sjuttonårig romsk flicka som inte avslutat grundskolan.

Du lever som gömd flykting och bor tillsammans med din familj i ett rum i en lägenhet.

Du har precis flyttat och bytt skola för att din familj skall få bo närmare din mamma som sitter i fängelse.

Du är tretton år och har precis flyttat in i din tredje fosterfamilj.

Du är en känd modell med ätstörningar.

Du pluggar på en privatskola och festar på kända krogar på helgerna.

Du är dotter i en starkt troende kristen familj.

Du är yngst i din styrelse och känner att ingen tar dina förslag på allvar.

Du är barn till en politiskt engagerad förälder som sitter i kommunfullmäktige.

Du är en femtonårig kille som dansar balett.

När du var yngre blev du retad för att du alltid lekte med tjejerna.

Du har hög status på skolan och tillhör ett kompisgäng som förväntar sig att du alltid ska ställa upp för gruppen, även i slagsmål.